

דרגת ההשכלה ומינוי קצינים

לפני המלחמה סברו לעתים קרובות, שהמכשול לבחירה דמוקרטית של קצינים הוא בשיטת ההשכלה שלנו, שלא נתנה לשום נער, פרט לבני מעמד צר, את האפשרות להיבחן לכניסה לאקדמיות הצבאיות. במהלך המלחמה נוכחנו, שהשכלה אמנם מועילה לקצין, אך אינה בחזקת הכרח לו. רבי־סרגיסטים, שהועלו לקצינות ואשר רמת השכלתם היתה נמוכה למדי, היו למפקדי פלוגות ואסכדרונים מצויינים. העדר השכלה אינו מוכיח, שהאיש לא ניחן בסגולות העיקריות הדרושות לקצין, שהן כוח־חיות למכביר, חריפות־מבטן למכביר, כושר לעשות במלאכה קשה, רגש של אחריות ויחס של אמת לאנשיו. אם מחונן הוא במעלות טובות אלו, לא ירבה בטעויות. אדרבא, הוא יהיה מוכשר לרכוש השכלה לעצמו. יש לסייע בידו, בעודו משרת שלא בדרגת קצין וגם לאחר שנתמנה לקצין. אך אל נתיר לעצמנו לשים מכשול בפני אנשים להגיע לקצינות מחמת שהם חסרים את ידיעת השפה הלטינית או שכחו את ידיעותיהם באלגברה.

...

הרבה דובר על השפעתם של הקצינים הסדירים, התופסים בדרך הטבע את עמדות־המפתח בצבא לעת מלחמה, ועל־כן משמשים בחזקתם זו דוגמה לרמת התנהגותם של הקצינים שגויסו בזמן המלחמה. אך מה בדבר קצינים מגויסי מלחמה אלה? המצטיינים הב בהשגה געלה יותר של מהות תפקידם? העצה תשוקתם לשמש דוגמה מובהקת לחייליהם?

לאו דוקא. הנוחיות שבמעדת הקצינים — עם האח המבוערת, הכורסאות הנוחות, המזון המשובח המוגש בצורה נאה — יש בה כדי להשכיח עד מהרה את חוסר־הנוחיות, שממנו סבלו הם עצמם חדשים מעטים לפני כן, שעה ששירתו שלא בתורת קצינים. אין ספק, שריכוז־מחשבתו של אדם בענין מתן נוחיות לזולתו, שעה שהוא עצמו נתון בתנאי נוחיות, היא משימה שרוב הבריות נכשלים בה, ואי אפשר לעשותה בהצלחה אלא בצוותא, ע"י חבורת אנשים אשר מטרתם ברורה, והם מסייעים זה לזה ומזרוזים איש את רעהו. מלבד זאת עלינו לנסות ולתהות רגע על החומר שממנו קורצו קצינים אלה של ימות־מלחמה. אפילו בשעת מלחמה אין הצבא מצרף לו את קציניו מבני כל שכבות־העם, אלא מחלק מהן בלבד. אביא ראייה לדבר:

בפרוץ המלחמה הורגש בצבא מחסור בקצינים, והיה צורך לאמן קצינים חדשים על רגל אחת. הצבא הוצרך להעמיד מנהיגים תוך שלושה חדשים, והדרך הטובה ביותר לכך היתה להשתמש באנשים, שנתנסו קודם לכן בעול של מנהיגות, ולאמנם אימון צבאי — ואותה שעה היתה זו העצה הטובה היחידה. על כל פנים, טובה יותר מבחירת אנשים חסרי נסיון כזה, שהיה הכרח ללמדם בבת אחת את מלאכת החיילות ואת אמנות המנהיגות, בתקופה קצרה של שלושה חדשים.

ועתה, כפי שנראים הדברים לי, לא היו בקרב העם הבריטי אלא שתי שכבות שנתברכו במסורת כלשהי של מנהיגות לוחמת, והשגיאה ששגה הצבא היתה שלא השתמש אלא באחת מהן, ואלו הן שתי השכבות:

(א) המעמד השליט מימים ימימה, שמיום שהלכו בניו לבתי־הספר הפרטיים, אומנו להיות מנהיגים, כאבותיהם שקדמו להם; (ב) אותם אנשי המעמד העובד, שלא ידעו התרפסות מעולם, שהורגלו ליטול לעצמם תפקיד ראשי של מנהיגות באגודות המקצועיות, באירגונים הפוליטיים והקואופרטיביים וכו'.

שתי שכבות אלו משכבות הציבור אפשר ששונות הן זו מזו תכלית שינוי בהשקפתן הכללית, אך דבר אחד משותף להן במידה רבה: רגילות הן להוכיח

ייזמה וליתן הוראות ולהקפיד על קיומן; לגזוף במתרשלים, לעורר נאמנות והתלהבות בכפופים להם, ומעל לכל — ללחום ולא להכנע, חזקה עליו, על איש האגודה המקצועית, החבר בוועדת שביתה, שיהיו לו סגולות של מנהיגות, העולות אפילו על אלו שנדרשות מקצין בשדה-המערכה, כי אם מתעתד הוא להוליך את השביתה אלי נצחון, מן ההכרח הוא שיהיה מוכשר לקיים את נאמנותם ואת נכונותם של חבריו העובדים ללכת אחריו עד הסוף, ואפילו שעה שנשיהם וילדיהם רעבים ללחם בבית, יום-יום צריך אדם כזה לישב עניינים המסובכים הרבה יותר מאלה שעומדים לפני רוב הקצינים; אך לשם קיום סמכותו חסר הוא את האמצעים הדרושים, הניתנים לקצין בתוקף החוק הצבאי, כדי להיות מנהיג ולקיים את הסמכות בנסיבות כאלה צריך אדם להיות בעל סגולות מצוינות באמת. פרט לשתי שכבות אלה, אין עוד באומה שכבה אחרת שהיא בעלת מסורת רבה של מנהיגות, אמנם רבים הם מנהלי-העבודה והמשגיחים, אך הללו יותר משהם מנהיגים הרי הם נהגים, רבי-סרג'נטים יותר מקצינים, הרגילים יותר לצוות דבר על אנשים לא בתוקף סמכותם האישית אלא בשם מישהו ובתוקף סמכותו, כן ישנם מעבידים מבני המעמד הבינוני, שלא נתעצמו די צרכם להימנות עם המעמד השליטי, או שאינם עשירים די צורכם לשלוח את בניהם לבתי-ספר פרטיים; יש להניח, שאפשר למצוא גם בקרבם מנהיגות לוחמת במידת-מה, אלא שהדגש יהא כאן לאו דווקא על המנהיגות אלא בעיקר על רוח-הלחימה. במלחמת-ההתהוות שלהם אין הם תלויים, בדרך כלל, תלות יתירה בהתעוררות שהם מחוללים בקרב עובדיהם, ועוד ישנם עובדים בשירות ציבורי, רבים מהם ניהלו קלובי-אספורט וכו'; אך בעיקרו של דבר, יותר משהיתה בלאכת העובדים הציבוריים במתן פקודות, היתה היא בקבלת פקודות, מעטים מדי היו האנשים שהורגלו לחשוב ולפעול באורח עצמאי ולעשות מעשים לפי יוזמתם, מעטים מדי ניתנו באותן מידות של עצמאות ורוח של "התמרדות" שהן חיוניות כל-כך למנהיגות.

כשפרצה המלחמה, היה ברור כי המעמד השליטי הישן מועט מכדי שיעמיד את כל מאות אלפי הקצינים שנדרשו, על כל פנים, מבחינה חברתית, היה נזק רב כברירת קצינים ממעמד אחד בלבד, מה איפוא הוצרכה להיות המדיניות המתקבלת על הדעת? אחת, להשתמש ברבים ככל האפשר מן המילואים של המנהיגים אשר אומנו ע"י מעמד העובדים, ושניה להרבותם ע"י טיפוחו של כושר המנהיגות הצפוז בשדרות הרחבות של הציבור, לפי שאל נכון מצוי שם כוח של מנהיגות, אלא שבדרך הטבע הוא, שצריך לטפחו בשימת-לב בקרב אנשים שלא הורגלו מעודם להשתמש בו, הממשלה התעלמה מן המיתוד הראשון והתרכזה, ולא באופן המשביע רצון, במיתוד השני.

המדיניות של בחירת קציני-צבא מבין המנהיגים שבקרב פועלי התעשייה נוסתה הלכה-למעשה והצליחה בימיו הראשונים של הצבא האדום, וורושילוב ואחרים, שנתבלטו מבין עובדי "אגן-הדון" עשויים לשמש ראיה לצדקת המדיניות ההיא. הצבא הרפובליקאי הספרדי, שלקה במחסור חמור בקצינים מחמת נטייתם של הקצינים הסדירים אחרי הפשיסטים, נזקק גם הוא לאותה מדיניות נבונה, מאליו מובן, שמעטים היו באנגליה מנהלי-העבודה אשר בפרוץ המלחמה גילו נכונות לנטוש את עבודתם, שנודעה לה כבר חשיבות לאומית, כדי לנסות להבקיע לעצמם דרך בצבא, שאותה שעה לא הביט בעין יפה על כניסת אנשים שלא מן השכבה השליטה לשכבת הקצינות. כדאי היה להסדיר הסדר מיוחד להכנסת אנשים כאלה לקצינות, מאשר להכניס אליה אותה שכבה של אלפי תלמידי

בתיספר אשר דילגו בחודשיהּ המלחמה הראשונים על פני כל דרגות הביניים ונתקבלו ישר ליחידות אימון הקדטים. אילו נקטו את המדיניות הנ"ל, היו עובדי התעשייה בהתגייסם, מוצאים ביחידותיהם מנהיגים מן הסוג שהיו רגילים לו ואשר דיברו אליהם בלשונם שלהם.

סיכוי זה אבד, אך לאחר התורף הראשון של המלחמה ניתנה ההזדמנות לטוראים מכל השכבות לנסות ולהגיע לתפקידי קצינות. אלא שיש לומר בפה מלא, כי גם אז לא הצליח הצבא להגיע לבחירת קצינים משדרה רחבה וחשובה של מעמד העובדים, — הלא הוא העובד המקצועי ואיש המקצועות החיוניים (ששוחררו מן הגיוס). אנו, אנשי הצבא, לא נוכל להשתחרר מרושם העובדה, שרבים מאתנו מצויים בצבא רק משום שהגנו נקלים מכדי שנעשה כל מלאכה אחרת. אילו היינו רתכים, או חרטים, או בנאים מומחים, או אילו נתמחנו במומחיות אחרת, תהיה אשר תהיה, כי עתה נתקלנו בקשיים רבים ביותר להשתחרר ממלאכתנו כדי להתגייס לשירות צבאי.

אך עדיין אין זה הכל. אפילו מקרב אותם האנשים שהתיצבו לפני "ועדות ברירה" נבחרו לעתים קרובות הבלתי מהוגנים ביותר בסגולות האמיתיות הדרושות לקצינים. כי זאת יש לזכור: כרגיל, בחור ממעמד העובדים התבוננותו בסובב אותו ואורח-חיבורו שונים תכלית שינוי מאלה של קצין מצוי בצבא הבריטי. אך גם אם חסר הוא את החן החיצוני הזה, אפשר שהוא מצוין בכושר-החלטה וביכולת מעשה. הועדות, שלא יכלו למצוא מנין מספיק של צעירים מקרב תלמידי בתי-הספר הפרטיים. מעין אלו שהורגלו להם לפני המלחמה ובתחילתה, העדיפו במשך זמן רב לבחור במקומם צעירים שהיו דומים להם דמיון חיצוני כלשהו. "יחידות האימון לקדטים" המשיכו לפלוט זרם של נערים שקטים, "פיימראה, מחוגי חברה שונים, שאפשר היה לבטוח "בהתנהגותם הנאה והמנומסת במסעדת הקצינים", אך על פי הרוב היו אלה חסרים קוֹיאופי מובהקים או כושר עשייה ועישוי. המצב היה חמור כל-כך עד שענין ה"דמוקרטיזציה" של הצבא יצא לו שם רע בציבור. קצין מן הצבא הסדיר אמר: "אין זה בא להוכיח אלא זאת: רק ג'נטלמנים עשויים לגלות ייומה ולשמש כמנהיגים". קצינים אלה לא שיערו כלל יעילותה של בחירת-קצינים דמוקרטית מהי, ומה פירות היא יכולה לתת, כי הדרך שהלכו בה לא היתה הטובה בדרכים לברירת מנהיגים טובים.

זמן קצר לאחר כך החלו "ועדות הברירה" החדשות בפעולתן והנימוסים והגיגונים של המועמד לא הובאו כל-כך בחשבון. הועדות הכירו לדעת, כי נימוסי האכילה של הקצין או מנהגו להניח זנב-סיגריה כבויה מאחורי אוזנו אינם משנים כלום, אלא שחשוב שיהא המנהיג אגוז קנתרן, וכך החלו לבסוף להגיע קצינים טובים הרבה מן הקודמים וקצינים סדירים הם, לעתים קרובות, הראשונים להודות ולהכיר במעלותיהם הטובות של האנשים שהועלו לדרגת קצינות בדרך אחרת מזו שהגיעו הם אליה.

כשאנו מתכנים צבא לאורך ימים, קשה להתעלם מן ההכרח לבור קצינים מכל שדרות הציבור. אי אתה יכול, — פרט לעתות חירום — ליצור קצינים ע"י מדים שתלביש מפקחים או מנהלי עבודה בגיל השלושים. יש להתחיל באימון קצינים בערך בגיל 18. על כן חייב הצבא למשוך בעוד זמן את לבו של צעיר, העתיד אולי לשמש מנהיג באחד מענפי החיים האחרים.